

Shakirov Sebestyén festőművész (1893–1966)

Volgamenti orosz, aki hadifogolyként került Erdélybe, és nagybányai festőként, a művésztelep állandó tagjaként dolgozott, miközben kultúrájában magyarrá, hitében meggyőződéses unitáriussá lett.

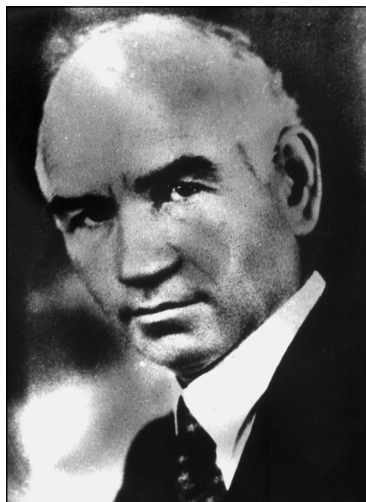
Ez a rendhagyó pálya, már egzotikuma miatt is, gyakori témája volt a nagybányai kolóniával foglalkozó írásoknak. Számos kiállításán megkapta ugyanakkor a festőtelep kismestereinek is kijáró elismerést. Képei mindvégig vásárlókra találtak, és időnként ma is fel-feltűnnek művészeti aukciókon.

Életrajzának fonala a róla szóló írásokból, lejegyzett beszélgetésekből, önvallomásaiból követhető. Foglalkozott vele az unitárius alkotókra mindig odafigyelő történész, Kelemen Lajos, a szépíró Hunyady Sándor, a folyóiratszerkesztő-publicista S. Nagy László. Egymást kiegészítő apró adatok összefűzéséből bontakozik ki az életrajz, visszavezetve a távoli Volgamentére.

Shakirov Sebestyén 1893. február 18-án született a Volga középső szakaszán fekvő Kazánban (Kazany), a tatáröldi fővárosban. Innen hozta magával – mint Tereh Géza, képeinek egyik kritikai méltatója írta – *„ennek a csodatevő, Madonnás, sok templomos dél-orosz városnak különös szláv rajongását, felfokozott lelkesedését minden természeti szépség iránt”*.² Módos kereskedő családja az ortodox orosz közösséghez tartozott, némi tatár beütéssel. Mivel apja korán elhunyt, a család ügyeit, textilkereskedésük fönntartását bátyja, a nagyobbik testvér intézte. Sebestyén, a későbbi festő azonban semmi érzéket nem mutatott az üzleti élet iránt. Olvasmányai kötötték le és a rajz iránti szenvedélye. *„Már diák koromban rajzolgattam – idézte ifjú kori emlékeit sok év után –, majd később beiratkoztam*

¹ Murádin Jenő 1937-ben született Harasztoson, Kolozs megyében. Művészettörténész, szerkesztő, egyetemi docens, a romániai magyar képzőművészet legavatottabb ismerője. 2005-óta a Magyar Művészeti Akadémia tagja. Felsőfokú tanulmányokat a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetemen folytatott, 1963-ban szerzett történelem-filozófia szakos középiskolai tanári diplomát. 1991-től a Ion Andreescu Képzőművészeti Főiskolán oktatott és kutató docensi beosztásban. Több száz művészeti és kritikai írásában behatóan foglalkozott a kortárs művészettel. Számos munkája önálló kötetben és művészeti illusztrációkkal került a szakmai közönség és az érdeklődő olvasók kezébe.

² (t.g.) [Tereh Géza]: Shakirov Sebestyén kiállítása az Újságíró Klubban. *Szamos*, 1932. dec. 4. 2.



Shakirov Sebestyén, fényképfelvétel, 1940.

*a kazáni festőiskolába. Közben kitört a világháború, s mint önkéntes vonultam be.*³

Bátyja heves ellenkezésével szemben választotta ezt az utat, földerítve a számos iskolát működtető nagyváros (egyben kormányzósági központ) lehetőségét a művészképzésre. 1913-ban kezdte kazáni művészeti tanulmányait, melyet Moszkvában kívánt folytatni. A háború azonban teljesen más irányt szabott életének. 1914-ben bevonult a 2. zamorszki gyalogos ezredbe, melyet akkor az orosz–kínai határtól nyugatra helyeztek át. Innen került a következő évben, már zászlósként a galíciai frontra. Súlyosan megsebesült, majd fölgyógyulva ismét a frontvonalba küldték. A galíciai harctéren esett osztrák–magyar fogságba 1916-ban, minden bizonnyal a Bruszilov-offenzíva idején.

Nagyszámú hadifogollyal együtt egy bécsi fogolytáborba került. A szűkösen mért kenyér mellett a nyomasztó tétlenség kínozta. Mint tisztet nem irányíthaták munkára, pedig azt jobbnak találta, mint a semmittevést. Helyzete változásait leghitelesebben ő maga mondta el. *„Az ausztriai fogolytáborból néhány hónapi koplalás után néhányunknak sikerült munkáscsapatok közé átcsempészni magunkat, s így kerültünk Erdélybe, ahol egy földbirtokosnál mezei munkát végeztünk. 1918-ban, a forradalomkor már haza is mehettem volna, de az oroszországi zavaros viszonyokra való tekintettel többen várakozó álláspontra helyezkedtünk. S így mindenki kénytelen volt valamely munka, foglalkozás után nézni. Volt köztünk*

³ Shakirov festőművész nyilatkozata. *Nagybánya és Vidéke*, 1932. jan. 10. 4.

közlegénytől kezdve alezredesig. Akinek volt kézügyessége, s meg tudott tanulni valamely mesterséget, az irigylésre méltó dolog volt, mert másképp rangra való tekintet nélkül szolgálati munkára voltak kényszerülve. Tehát én is, előbbieik közé tartozván, sikerült a napszámos munkát elkerülnöm, s mivel foglalkozásom ideiglenes és átmeneti háborús foglalkozás volt, én azért tovább is festőnek maradtam, aminek indultam odahaza.”⁴

Több-kevesebb időrendi biztonsággal követhető innen a hadifogolyként, majd a polgárháborús Oroszországba hazatérni nem kívánó idegenként megtelepedett Shakirov Sebestyén sorsa.

Előbb Diódra került, a Tövis melletti faluba, ahol a birtokos Vincenti Miksának volt mintagazdasága és nagyszerű szőlészete. „Az az úri család, ahova munkára kiadták – olvasható a Kelemen Lajos által fölvázolt életrajzban – semmit sem tudott arról, hogy egyik orosz fogoly munkása festőművész, s éppen úgy munkára fogták, mint társait. Azonban az ökrök hajtására nem volt elég erélye, s ezért inkább a kerti és mezei munkáknál értékesítették.”⁵

Shakirov nem tudott Diód művészeti múltjáról. Csak valamivel később, a festő Gruzda János mesélhetett neki arról, hogy ez a szép fekvésű falu, a Remetei-szoros bejáratánál a gödöllői művésztelep bölcsője volt, Körösfői-Kriesch Aladár kolóniaalapító terveinek elsődleges színhelye. A valamikor szintén festőnek készült Vincenti Miksával sem beszélhettek erről, bizonyosan a nyelvi-kommunikációs nehézségek miatt. Shakirov legfennebb annyit láthatott, hogy az oszlopos-timpanonos klasszicista Vincenti-kúria szokatlanul jó képekkel van berendezve, köztük a gödöllőiekhez is közel álló Tom von Dreger, osztrák származású, Diódon élő festő műveivel.⁶

Még a történetek tanújaként beszélt e sorok írójának 1987-ben Shakirov hányattatásairól Inczeffy Károly nyugalmazott gyógyszerész. „Diódról jött át apámhoz, Inczeffy Alberthez, aki gyógyszerész volt Tövisen. Jól varrt, foltzott, ilyen jellegű munkát vállalt a kisvárosban. Már akkor mondta, hogy nem fog hazatérni. Azután szabóműhelyt nyitott Tövisen, abból fedezte saját taníttatásának költségét. Egy román nőt vett feleségül, de tőle rövidesen elvált. Sokszor találkozott a tövisi születésű, Becében papként szolgáló festővel, Gruzda Jánossal. Azt mondta, minden áron meg akar tanulni festeni. Így ment el Nagybányára, fölszámolva a tövisi

⁴ Uo.

⁵ Kelemen Lajos: Shakirov Sebestyén. *Páosztortúz*, 1929/25–26. 587.

⁶ Szinyei Merse Anna: *Szubjektív adalékok a diódi festőtelephez*. In: *A gödöllői művésztelep 1901–1920*. Gödöllő, 2003. 38–40.

boltot. Középtermetű, zömök ember volt keskeny arcéllel. Jellemében nagyon korrekt. Apámék asztalukhoz ültették, még mint foglyot is.”⁷

Nem tudjuk, milyen körülmények között, de még a háború vége előtt, 1918-ban a nagybányai állami bányákhoz került. „*A fiatal festő-fogoly – olvasható egy későbbi tudósításban – szinte mindennapos vendég volt a művésztelepen. Mintha nem is lett volna hadifogoly, úgy járt-kelt a városban.*”⁸

Bármilyen rövid volt akkor ismerkedése a művésztelep városával, a festők közösségével, ezek az élmények élete sorsfordítójává lettek. Amint csak tehetett, visszatért a festőkolóniára. 1922-ben beiratkozott a művésztelepi szabadiskolába, és azt a névsorok tanúsága szerint 1925-ig minden nyáron megszakítás nélkül látogatta.⁹ A festőiskolában Thorma János és a nyaranként pár évig Budapestről visszatérő Réti István korrektúráját hasznosította. Ezek a tanulóévek alapozták meg a kényszerűen abbahagyott festőpályáját. Az pedig már fejlődésnek elismerését jelentette, hogy 1924 őszén részt vehetett a Nagybányai Festők Társaságának a kolónia vendégtagaival közösen szervezett tárlatán. Az október 30. és november 9. között rendezett kiállításon a tudósítások *Őszi táj* című festményét említik cím szerint.¹⁰

Rajztudása és komponáló készsége fejlődött a nagybányai tanulóévek alatt. A modell utáni rajz, melynek gyakorlatához a festőiskola tanárai a kezdetektől ragaszkodtak, számára is példamutatóan hasznos volt. Kompozíciós témák megalkotására tették képessé. Tájképeit ugyanis, jószerint mindvégig, alakos-kompozíciós alkotások kísérték.

Az 1920-as évek derekáig még Tövisen lakott, majd a Zsil-völgyi bányavidékre költözött.

Tövisei korszakának záróepizódja volt egyéni kiállítása, melyet 1925 nyarán Kolozsváron szervezett. Immár képzett festőként, elhivatottságának biztos tudatában mutatkozott be. A kolozsvári Építő Iparosok Otthonának nagytermében ötven festményét állította ki. Ezek megoszlottak Maros menti és nagybányai tájakra, illetve – szintén a nagybányai hatásokra utaló – cigány témájú kompozíci-

⁷ Inczeffy Károly nyugalmazott marosvásárhelyi gyógyszerész szóbeli közlése, 1987. október 25.

⁸ A cári hadsereg volt tisztje Oroszország helyett Nagybányát választotta. *Szamos*, 1932. nov. 20. 3.

⁹ Réti István: *A nagybányai művésztelep*. Budapest, 1994, 174–176. Az iskolai névsorok 1922-ben még régies írással Shakiroffnak jegyezték be a nevét. Az azonban, hogy a Sebestyénnek mi lett volna az orosz megfelelője, sehonnan nem derült ki.

¹⁰ Kéпкиállítás. *Nagybánya és Vidéke*, 1924. nov. 9.

ós alkotásokra. Méltatások hangulatos Zazar-parti tájképeit emelték ki.¹¹ A következő év elején, 1926 februárjában az aradi Kultúrpalotában állított ki, ugyanilyen tematikai összetételben. A cím szerint említett képek között érdekes a *Fahordók* című festménye, mely tipikusan nagybányai munkajelenet.¹² Az év áprilisában azután a temesvári Athenaeumban mutatkozott be.

Vándorlásainak útja Kelemen Lajos lejegyzéséből követhető. „Az 1927. év tavaszától Shakirov új világot talált magának a Zsil-völgyében. (...) A Páring égbe-törő kőszirtjei, haragos-zöld fenyvesei, mély és keskeny szurdok-völgyei, apró hegy-oldali házikói, s a bányászélet, mely a Zsil-völgyében folyt, kimeríthetetlen tájszép-ségeket és bő életkép-tárgyakat nyújtottak Shakirovnak. Több mint egy évet töltött itt, aztán majdnem egy évet Temesváron, honnan egy és fél hónapra kirándult Ada Kaleh szigetére.”¹³

Shakirov festészetileg jóformán földerítetlen területet talált a Zsil-völgyi, Hunyad megyei tájon. Bányavidék volt ez is, mint a Kereszthegy alatti város, Nagybánya, de itt szenet hoztak föl a föld mélyéből, és a környék, a hegyvidék sokkal vadabb arcát mutatta. Egy kolozsvári gyűjteményben, Kiss Elek unitárius püspök kollekciónak megmaradt festménye fedt föl nagyon érzékletesen, mennyire megragadta ez a táj, sziklaszoroson átvezető, lélekveszejtően merész fahíd, a mélységek felett. Petrozsényban már 1926 decemberében volt kiállítása, de akkor még csak ismerkedett a vidékkel.¹⁴ A Zsil-völgyi és Ada Kaleh-i képciklusok sorra tűntek föl (Maros menti és nagybányai műveivel társítva) Brassóban (1927), Temesváron (1928), Nagyváradon (1928), Kolozsváron (1929), Bukarestben (1931) szervezett egyéni kiállításain. Ha szétszóródott hagyatékából valaha előbukkannak az Ada Kaleh-en festett képek, azoknak kiemelten fontos dokumentum-értéke lesz. A török világ ittmaradt relictuma az a hely, ahol Jókai romantikus regénye, *Az aranyember* játszódik. Nem élte túl a kommunizmus műemlékrombolásait. Az 1960-as évek végén a vaskapui vízi erőmű gátja miatt a sziget víz alá került. Erődítményeinek páratlanul szép emlékeit elnyelték a Duna hullámai, s csak fényképeken, képeslapokon, metszeteken és ritkábban festményeken örökítődtek meg.

Bukaresti kiállítása, melyet a központi fekvésű Mozart-teremben szervezett, és amely három év képterméséről adott számot, szélesebb körben tette ismertté

¹¹ (k.e.): Az orosz piktor és az erdélyi hegyek. *Ellenzék*, 1925. Jún. 16. 9.; (k.l.) [Kelemen Lajos]: Shakirov Sebestyén kiállítása. *A Hírnök* 1925/13. 317.

¹² (p.a.): Shakirov Sebestyén képkiallítása. *Aradi Közlöny*, 1926. febr. 6. 6.

¹³ Kelemen L.: Id. h.

¹⁴ Shakirov Sebestyén képkiallítása Petrozsényban. *Újság*, 1926. dec. 18. 5

a nevét. A román sajtó írásaiból (*Ordinea, Dimineața, Facla, Adevărul Literar și Artistic*) erdélyi lapok szemléltek.

Férfikora delén, harmincöt éves korában, az 1920-as évek legvégén költözött Nagybányára. A művésztelep városában végleg megtelepedett, családot alapított. Innen kezdve a nagybányaiak közösségéhez tartozott. Ez előnyére is vált, mert „nagybányai képet” akkor is és azóta is könnyebben el lehetett adni Erdélyben.

A festő 1928-ban vette feleségül Labina Máriát, (1897–1973) egy tisztviselőnőt, aki az unitáriusok szórványgyülekezetéhez tartozott. A város Zazaron túli különösen szép részére költöztek, közel a művésztelephez és a nevezetes veresvízi bányásznegyedhez. A ház a Festő utca 1. szám alatt ma is áll, egyike a még megmaradt jellegzetes bányászházaknak.

Mint állandó nagybányai lakost, Shakirovot 1934-ben a Nagybányai Festők Társaságának törzstagjává választották.¹⁵

A festőtelep mindig számottevő sajtója az ő sorsáról, munkásságáról is gyakran hírt adott. Különösen annak fényében, hogy a téma érdekes volt: egy cári orosz tiszt, aki évek során tökéletesen megtanult magyarul, vallásában unitárius-sá lett és szerény csendességével belesimult a kolóniabeli létbe. Hunyady Sándor életérzésének változásáról faggatta a festőt. „Az erdélyivé váló metamorfózis természetesen nem ment minden küzdelem nélkül. »Néha végtelen sóvárgást éreztem Kazán után. Szerettem volna látni a várost, szerettem volna enni az ottani kenyérből, szerettem volna érezni a levegő ízét, hallani az orosz beszédet.»¹⁶

A festő a háború óta semmit sem tudott kazáni rokonairól. Ahogyan az idők a polgárháborús Oroszországban sötétültek, erre alig is nyílt lehetőség. A sztálini érában pedig nem is lett volna tanácsos ilyen kapcsolatfelvételtre gondolni. Anyanyelvén Shakirov a művésztelepen egyedül Kiss Károllyal, idősebb művész-társával beszélgethetett. Kiss Károly ugyanis évekig Moszkvában élt, és kitűnően beszélt oroszul.¹⁷

Mivel orosz regényekhez nemigen jutott, magyarul olvasta újra Tolsztoj, Dosztojevszkij, Gogol műveit – dicsérve Hunyadynak a magyar fordítók nyelviszellemi ráérzését.

Kiállításainak képcímeiben is tetten érhető nosztalgikus vágyakozása a szülőföld iránt. Ilyenek *Orosz falu, Muzsik család* című festményei. Kritikai reflexiókban ugyanígy találunk erre utalást. „Képeinek igazi karakterét a busongó, misz-

¹⁵ Réti I.: i. m. 136.

¹⁶ H. [Hunyady Sándor]: Hogyan lett a tatár-orosz Shakirov Sebestyénből erdélyi unitárius. *Ellenzék*, 1929. nov. 14. 4.

¹⁷ Murádin Jenő: *Nagybánya – a festőtelep művészei*. Budapest – Miskolc, 2001. 58–59.

*ticizmusra hajlamos szláv lélek és a nagybányai tradíciók verőfényes realizmusa adják meg.*¹⁸

Áttérése az unitárius vallásra meditatív alkatának kiérlelt döntése volt. Felelése révén és olvasmányai alapján ismerte meg az egyház tanait. Elhatározásra önmaga jutott, csakis belső meggyőződése alapján. Vallomások sorait erről ismét csak Hunyady Sándor írásából idézhetjük. *„Senki sem követelte tőlem a dolgot. Magamtól, belső lelki kényszerből vettem föl az egy Isten vallását. Úgy éreztem, hogy ez a hit tökéletesen egyezik a természetemmel, eszemmel és szívemmel.*”¹⁹

Új hite cselekvő vallásosság volt. Dávid Ferenc tanai mellett a hitújító püspök pályáját és mártíriumát is megismerni kívánta. Elzarándokolt Dévára, megörökítette a dévai várban Dávid Ferenc raboskodásának celláját, tájképeket festett a várról és környékéről. Egyik festményén maga a püspök is megjelenik, ahogyan ismeretlen vonású képmását és alkatát elképzelve. Mindez abban az időben készült, 1929 őszén, amikor a dévai várban helyreállították, majd országos ünnepség keretében fölavatták Dávid Ferenc emléktábláját.

Az ünnepségekkel összefüggésben két kiállítást is szervezett a kolozsvári Unitárius Kollégiumban. Az elsőről Kelemen Lajos számolt be a *Pásztortűzben*. *„Legutóbb a Dávid Ferenc-ünnepélyen járt Kolozsvárt, hova a vértanú Dávid Ferenc emlékének hódolva, néhány pompás színes dévai képet hozott, melyekből kettőt az Unitárius Egyház Képvisező Tanácsa és Theológiai Akadémiája szerzett meg.*”²⁰

Pár héttel később, ugyanazon év telén az Unitárius Kollégiumnak egy nagyobb termét bocsátották rendelkezésére. Itt 54 festményét állította ki a Déván, Ada Kaleh-en, a Vaskapunál valamint Nagybányán készült olaj- és pasztellképei közül.²¹

A megvásárolt festmények az unitárius püspökség gyűjteményében megmaradtak.

A kapcsolatok az unitárius egyházvezetőséggel később sem szakadtak meg. 1938 tavaszán a festő ismét az Unitárius Kollégiumban állított ki. Egy emeleti teremben 38 festményét mutatta be, köztük *Déva vára*, *Orosz falu*, *Golgota felé*, *Ima a tárna előtt* című képeit.²²

¹⁸ -fz.-: Shakirov S. képkiállítása. *Temesvári Hírlap*, 1926. ápr. 4. 6.

¹⁹ Hunyady S.: Id. h.

²⁰ Kelemen L.: Id. h.

²¹ (Gy. F.): Egy orosz művész képkiállítása. *Keleti Újság*, 1930. jan. 4. 9.

²² Orosz anyanyelvvel – transzszilván művész. *Keleti Újság*, 1938. ápr. 23. 4.

Kiállításain és a nagybányai művésztelep történetét kísérő változásokban követhető a festő pályaképe.

Nagy termékenységgel dolgozott, s már ez is arra sarkallta, hogy képeit minél gyakrabban közönség elé vigye. Kolozsvári bemutatkozásait a kezdetektől fontosnak tartotta. Már említett tárlatain kívül, a kolozsvári Vármegyeházán 1930 karácsonyán rendezett kiállítás kapott érdemleges visszhangot. Itt mutatta be *Consumatum est* című nagy vásznán az emberiségért életét adó Krisztus keresztalálát. A sajtóban kiemelt képcímei: *Muzsik család*, *Hídépítés*, *Sztrájkolók*. Szimbolikus ábrázolásai, szociális témái kaptak elsődlegesen helyet a tárlaton, teljes összhangban a gazdasági válság indukálta témákkal, melyek akkoriban a nagybányai művészek közösségében is olyan hangsúlyos nyomatékot kaptak.²³ Ez alkalommal S. Nagy László faggatta a festőt a Volga mentéről indult rendhagyó életútról.²⁴ Ebben mondja el, hogy fogságba esésétől kezdve mit sem tud az otthoniakról.

A közeli Szatmárnémetiben, ahol a nagybányai képeknek mindig akadt vásárlója, a festő 1932-ben, majd 1941-ben állított ki. Utóbbi a nagybányai és szatmári festők közös reprezentatív tárlata volt, melyet a szecessziós Pannónia szálló nagytermében rendeztek.²⁵ Képeivel eljutott a Gutinon túli Máramaroszigetre is (1933), ahol szintén szociális témáiból láthattak válogatást.

A festő az 1930-as évek derekától tanúja és átélője volt a kolónia válságának. Bár 1935-ben műtermet kapott a művésztelepen, tapasztalnia kellett, hogyan esik szét a nagy múltú iskola és kolónia azáltal, hogy a román városvezetés, a vasgárdista eszmék szellemében átvette és elsorvasztotta az intézményt. Ott találjuk azután ismét a Nagybányai Festők Társaságának tagjai között, a bécsi döntést követő rövid újraalakulás idején. Szociális témáihoz ezekben az években is változatlanul ragaszkodott. A bányászéletből vett jelenetéért a nagybányai Szent István Hét festménypályázatának kiállításán, 1942 nyarán a II. díjat nyerte.²⁶

A második világháborús frontátvonulás végérvényesen fölszámolta a festőtelep összetartó szervezetét és szabadiskolájának egykori rendszerét. Megcsappant a kolónián dolgozó festők száma is. Sokak számára a közélettől való vissza-

²³ (-s-) Két képzőművész karácsonyi kiállítása Kolozsváron. *Keleti Újság*, 1930. dec. 24. 10.

²⁴ (snl.) [S. Nagy László]: Egy festőművész kalandos útja... *Keleti Újság*, 1931. jan. 4. 12.

²⁵ Komoly művészi esemény volt a nagybányai és szatmári festők kiállítása. *Keleti Újság*, 1941. szept. 17. 5.

²⁶ A nagybányai Szent István Ünnepi Hét festménypályázatának és képképzőművészetének katalógusa, 1942.

vonulás jelentette a túlélés esélyét, különösen azután, hogy a szocreál hangzatos elvárásait mindenkin számon kérni igyekeztek.

Shakirov is ezt az utat választotta. Jelenlétét, melyet biztosan meg is követeltek, egy-egy festményének beküldésével törlesztette megyei majd tartományi tárlatokon. Utólag úgy tűnhet, hogy ezek a képek a festő gyakori társadalmi témáival éppenséggel megfelelhettek a szocreál követelményrendszernek. *Favágók, Cölöpverők, Napközis gyermekek* című képei bukkannak föl a korszak nagybányai tárlatainak katalógusaiban. De ez nem volt elég. Nyílt színvallásokat vártak. A formalizmus és „kívülállóság” vádjait nem kerülhette el. Elrettentő példának álljon itt egy tárlatbemutató rá vonatkozó mondata a bihari és nagybányai képzőművészek 1949-es közös nagyvárad kiállításáról. „*Shakirov Sebestyén hideg tónusú, sötét képpel jelentkezik, amivel távol tartja magát a munkások harcának realista ábrázolásától.*”²⁷

Élete utolsó tíz évében még említés sem igen található róla. A festő és felesége (gyermekük nem volt) egykori hangulatos házukból elköltözött egy tömbházlakásba a Párizs utcában.²⁸ Shakirov Sebestyén itt halt meg 1966. április 23-án, felesége Labina Mária hét évvel később, 1973-ban. Szerény síremlékük a nagybányai református temetőben áll.

*

Csak igen-igen foghíjas kísérlet tehető arra, hogy az oroszföldről Erdélybe szakadt festő képközpontjáról érdemben számot adni lehessen. Bár termékeny alkotó volt, munkáinak nagy részét kiállításain eladta, hagyatékában érdemleges művek már nem maradtak. Az előbukkant vagy ismert alkotások pedig elégtelenek a biztosabb megmértetéshez.

Nem több, nem kevesebb mint az a számos kismester, aki a nagybányai művésztelep közösségében, egymásra is figyelve, hol meglepően jó műveket, hol önismétlő, manírba fulladt képeket adott ki kezéből. Ez a lázgörbeszerű, változó színvonal jellemezte alighanem egész képteremtését.

Nagybányai letelepedése előtti korszakának képei dokumentum értékük miatt érdemelnek nagyobb figyelmet. Olyan tájakat járt be a Maros mentétől a Zsil-völgyéig és az Al-Dunáig, ahol a huszadik században kevés művész fordult meg. Több évtizeddel megelőzte a kolozsvári képzőművészeti főiskoláról kirajzott alkotók kezdeményezését, a petrozényi művésztelep létrehozóit.

Bányász témák, ipari tájak földolgozásában éppenséggel előtte járt a kortársainak. Ezek a témák elkísérték azután Nagybányára is, ahol éppen a gazdasági

²⁷ Boros Endre: A nagyvárad kiállítás. *Fáklya*, 1949. máj. 9. 4.

²⁸ Véső Gusztáv nagybányai festő közlése, 2013. jan. 6.

válság sújtotta világ keserű realitásával találkozott. Egy kései emlékezés (1973) éppen „a bányászélet festőjeként” aposztrofálta Shakirovot.²⁹ Meditatív, borongós alkatához nagyonis illettek ezek a témák. Látásmódját Dosztojevszkij nyomasztó világlátásával rokonították.

Tájképfestészete ugyanakkor szintén Nagybányán kapott újabb és újabb motívumokat. Dúslombú fák, ligeti részletek, boglyás mezők a gyakori témái. Sötétre hangolt, borús tájak sorozatát láthatták vázlatain. Gyakran finom lilás hátterek tűnnek föl képein. Művésztelepi festőtársak hatására utal, hogy ő is fölfedezte a tipikus nagybányai motívumokat. Veduták az István toronyból, Zazar-parti részletek, cigány modellek, műterembelső, aktok, legelésző vagy igába fogott bivalyok.³⁰ Egy fölbukkant enteriőrjén (*A lámpás*) meglepő modernséggel, csupán fölfokozott tiszta kék színt használt a téma megjelenítésére.³¹

Még festőiskolai tanulmányai során fölfedezte magának a Nagybányához közeli Felsőbánya varázslatos szépségét. *Felsőbányai részlet* című festményét 1926-os temesvári kiállításán említik. Később újra és újra visszatért Felsőbányára, ahol egy időben kisebb művésztelep működött, és sorozatban festette az ottani Zazar-parti tájakat, a Hegyeshegy cukorsüveg alakú, különösen megragadó képét.³²

Élete utolsó szakaszában ezeket a tájkép-emlékeket élte újra, de már csak a létfenntartását, a képeladást szolgáló modorossággal. Olajban és pasztellben dolgozott. Rajzaiból és vázlataiból nem került elő semmi.

²⁹ Suba Dani: A bányászélet festője. *Bányavidéki Fáklya*, 1973. márc. 24. 6.

³⁰ A Pásztortűz 1924/16. száma *Nagybányai részlet* és *Cigánylány* című képeinek reprodukcióját közölte.

³¹ Haas Edéné tulajdona, Kolozsvár.

³² Murádin Jenő: *A felsőbányai művésztelep*. Kolozsvár, 2006, Kriterion Könyvkiadó.